

Patxi Txoperena Urrutia

*Igantzi,
Nafarroa
(1917-2012)*

Aurkibidea

Biografia

Igantzin sortu zen,
Martinlabenan. Ama
Mezkiritzekoa zeun eta aita
Igantzikoa.

Zintak

IGA-023

- **Proiektua:** Bortzirietako ahozko ondarea
- **Elkarrizketatzailea(k):** Lakar Iraizoz, Maite
- **Data:** 2006-12-07
- **Iraupena:** 31 min
- **Euskarria:** Bideo digitala
- **Emalea:** Arburua Etxeberria, Patri

IGA-024

- **Proiektua:** Bortzirietako ahozko ondarea
- **Elkarrizketatzailea(k):** Lakar Iraizoz, Maite
- **Data:** 2006-12-07
- **Iraupena:** 30 min
- **Euskarria:** Bideo digitala
- **Emalea:** Arburua Etxeberria, Patri

IGA-025

- **Proiektua:** Bortzirietako ahozko ondarea
- **Elkarrizketatzailea(k):** Lakar Iraizoz, Maite
- **Data:** 2006-12-07
- **Iraupena:** 30 min
- **Euskarria:** Bideo digitala
- **Emalea:** Arburua Etxeberria, Patri

IGA-026

- **Proiektua:** Bortzirietako ahozko ondarea
- **Elkarrizketatzailea(k):** Lakar Iraizoz, Maite
- **Data:** 2006-12-07
- **Iraupena:** 27 min
- **Euskarria:** Bideo digitala
- **Emalea:** Arburua Etxeberria, Patri

Pasarteak

1. Pilotan aritzen zen

- **Erref:** IGA-023/001
- **Iraupena:** 0:04:32. **Hasi:** 00:00:00. **Bukatu:** 00:04:32
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

Laburpena:

Bidasoa ingurutan pilotan anitz aritzen zen; Iruñeko txapelketaren batean ere izan zen. Hamar duro ematen zizkioten partida bakoitzeko, ordurako anitz zen. Igantzin, Sanmigeletan Arantzako bikote batekin jokatu zuten; partida 25 tantora paratu zuten eta beraiek irabazi (22ra jokatu izan balute, berriz, galdu izanen lukete). Arantzakoak haien kontra hasi ziren eta beste partida bat antolatu zuten Beran (leku neutrala). Galtzen hasi ziren, baina azkenean irabazi zuten. Bere lagun batek diru anitz irabazi zuen apustua eginda. Narbarten geldiarazi zen partida baten anekdota kontatzen du.

2. Pilota apustuak

- **Erref:** IGA-023/002
- **Iraupena:** 0:01:19. **Hasi:** 00:04:32. **Bukatu:** 00:05:51
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

Laburpena:

Pilota partidetan diru anitz jokatzeko zen, baina orduan ez zen "korredorerik", ezta zergarik ere.

3. Esku pilota eta laxoa

- **Erref:** IGA-023/003
- **Iraupena:** 0:02:44. **Hasi:** 00:05:51. **Bukatu:** 00:08:35
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

Laburpena:

Esku pilotan aritzen ziren. Laxoa ordurako desagertua zen, bere aitaren denboran jokatzeko zen. Non aritzen ziren eta botarria non zegoen azaltzen du (Argiñenea etxea jotzen zuten). Igantziko frontoia 1915ean eraiki zuten.

4. Pilota. Zer jokatzeko zuten

- **Erref:** IGA-023/004
- **Iraupena:** 0:03:04. **Hasi:** 00:08:35. **Bukatu:** 00:11:39
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

Laburpena:

Afaria edo bost duro jokatzeko ohi zituzten, pilota partidatan. Anekdotak bat kontatzen du: bere pregoi egunean, partida bat jokatu zuen (eta bost duro irabazi); ondoren, Lesakara oinez joan zen, jostundegira, emaztearen soinekoaren bila.

5. Pregoi eguna

- **Erref:** IGA-023/006
- **Iraupena:** 0:01:13. **Hasi:** 00:12:09. **Bukatu:** 00:13:22
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

Laburpena:

Pregoi egunean, elizan apezak nor ezkonduko zen eta zein egunean erraten zuen. Toberak jotzen ziren: andregaiari bertsoak kantatzen zizkieten.

6. Ez zen beste apusturik egiten

- **Erref:** IGA-023/007
- **Iraupena:** 0:01:27. **Hasi:** 00:13:22. **Bukatu:** 00:14:49
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

Laburpena:

Pilotan bakarrik egiten zituzten apustuak. Ez zen indarra, lasterka edo beste aposturik izaten.

7. Gerra 1

- **Erref:** IGA-023/008
- **Iraupena:** 0:06:22. **Hasi:** 00:14:49. **Bukatu:** 00:21:11
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):**Laburpena:**

Gerrara joan zen; 19 urte zituen. Aurrenekoz, San Martzialera joan zen astoekin. Gero Bizkaian eta Kantabrian izan ziren. Ondoren, Argedasera joan ziren "han ikasi nuen tomatea eta melona jaten". Guadalajaran ere izan ziren. Zorriak hiltzen ibiltzen ziren. Gero, Teruelera eraman zituzten; han balazo bat jaso zuen eta, erituta, Lekarozera ekarri zuten (ikastetxean ospitalea paratu baitzuten garai hartan). Berriz frontera bidali zuten, Valentziara. Gero Castellóra eta, handik, etxera ihes egin zuen, bere aurreneko semea jaio zelako. Iritsi aurreko egunean, guardia zibilak bere etxean izan ziren galdeka. Zortzi egun pasatu zituen etxean eta, gero, gerra-kontseilua egin zioten: lau urteko zigorra jarri zioten; baina Francok indultu orokor bat eman zuen.

8. Gerra 2

- **Erref:** IGA-023/009
- **Iraupena:** 0:04:41. **Hasi:** 00:21:11. **Bukatu:** 00:25:52
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):**Laburpena:**

Frontean egotea zer zen azaltzen du. Artilleria atzerago izaten zen, baina, infanteria, aitzinean jartzen zen eta oso arriskutsua zen. Franco frontera joan zen, bera han zela. Orduan erabilitako gerra-taktikei buruz mintzatzen da. Jende anitz hil zen Ebroko eta Teruelgo frontetan. Kataluniatik Toledora joan ziren eta, han zela, etxera itzultzeko baimena eman zioten; gerra amaitu zen egunean iritsi zen baserrira.

9. Gerra 3

- **Erref:** IGA-023/010
- **Iraupena:** 0:04:24. **Hasi:** 00:25:52. **Bukatu:** 00:30:16
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):**Laburpena:**

Fronteko bizitzari buruz mintzatzen da: zorriak, janaria eta abar. Preso hartutakoekin zer gertatzen zen (bat hil zutela erraten du).

10. Gerra 4. Igantzi

- **Erref:** IGA-024/001
- **Iraupena:** 0:05:52. **Hasi:** 00:00:00. **Bukatu:** 00:05:52
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):**Laburpena:**

Fusilamenduak atzeguardian izaten ziren, ez frontean. Igantzin ez zuten inor hil gerra denboran (bakarren bat kartzelan izan zen, hala ere). Igantziko medikua (berez sunbildarra) nazionalista zen eta boluntario joan zen gerrara (anbulantzien buruzagia izan zen). Igantziko gazte gehienak gerrara joan ziren. Bartzelonara remonten eta pilotan jokatzera joan ziren bik, Frantziara ihes egin zuten handik. Gerran hil eta eritu ziren Igantziko gazteak aipatzen ditu. Kanoikada batek 80 soldadu hil zituen; bera joan zen erituak laguntzera eta Igantziko bat atera zuen. "Terriblea izan zen; egiten zara haretara, baina kostata...badira kasu batzuk hagitz kriminalak"

11. Gerra 5. Kanoiaren anekdota Igantzin

- **Erref:** IGA-024/002
- **Iraupena:** 0:01:28. **Hasi:** 00:05:52. **Bukatu:** 00:07:20
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):**Laburpena:**

Igantzin, gerra denboran, kanoi bat jarri zuten soldaduek. Anekdota bat kontatzen du.

12. Makiak

- **Erref:** IGA-024/004
- **Iraupena:** 0:01:43. **Hasi:** 00:07:29. **Bukatu:** 00:09:12
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):**Laburpena:**

Makiak Frantziatik engainatuak etorritakoak omen ziren. Ez zuten laguntzarik jaso eta hemen galdu ziren. Soldaduekin borrokatzen ziren. Hildako bi maki (ustez Eibarkoak) ehortzita daude Igantziko hilerrian.

13. Salaketak

- **Erref:** IGA-024/005
- **Iraupena:** 0:03:53. **Hasi:** 00:09:12. **Bukatu:** 00:13:05
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):**Laburpena:**

Igantzin ez zen arazo handirik izan gerran; ez zuten inor fusilatu. Dena dela, batzuek egoera aprobeztatzen zuten jendea salatzeko. Teniente batek Berako errepublikar bat salatu zuen, ostatuan gertatutako anekdota batengatik: tenientea emakume batekin zegoen eta beratarrak gela batean sartzeko eta nahi zutena egiteko erran zion; koronelak eskaintza gaizki hartu zuen eta salatu. Berara preso eraman zuten, baina Berako alkateak libre utzi zuen.

14. Errazionamendua. Goserik ez

- **Erref:** IGA-024/006

- **Iraupena:** 0:02:27. **Hasi:** 00:13:05. **Bukatu:** 00:15:32
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

Laburpena:

Janari gutxi eta kontrolatuta zegoen. Errate baterako, ez zen tabakorik eta jendeak osin edota patata-hostoak erretzen zituen. Dena dela, ez zen goserik pasa, esnea, zerria, ilarra, gaztaina eta artoa baitziren. Gustuko janik, berriz, ez: azukrea, olio eta ogi zuria, adibidez, ez zeuden. Gaztaina anitz biltzen zituzten. Errekisarik izan zenik (konfiskatzerik) ez du gogoratzen.

15. Bizkar lana edo gaueko lana 1

- **Erref:** IGA-024/007
- **Iraupena:** 0:02:46. **Hasi:** 00:15:32. **Bukatu:** 00:18:18
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

Laburpena:

Anitzetan ez zekiten zer zeramaten bizkarrean. Bertzeak bertze, iratzargailuak, errodamenduak eta urrezko haria eramaten ziren. Igantzin bi soka ziren, bi koadrila; bakoitzak alde batetik ibiltzen zen. Sosa ateratzeko aukera bakarra zen kontrabandoa.

16. Bizkar lana edo gaueko lana 2

- **Erref:** IGA-024/009
- **Iraupena:** 0:04:37. **Hasi:** 00:18:22. **Bukatu:** 00:22:59
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

Laburpena:

Bertzeak bertze, errodamenduak kontrabandoan pasatzen zituzten, baina asko pisatzen zuten eta hurbil samar kargatzen zituzten kamioietan. Tiroketa handia izan zen behin Etxelandan: bera lehenbizikoa zihoan, bakarrik, paketearekin, baina guardiek pakete gehiago harrapatu nahi zituzten eta bera pasatzen utzi zuten; gero hasi ziren tiroka. Etxalarko Bentako bizkarrean bi borda zeuden; bi koarilak elkarrekin joan ziren bidean goiti. Bordetan guardia zibilak zeuden eta denak ihes egin zuten, paketeak botata. Bera koadrilakoak geroago itzuli ziren paketeak hartzera, baina, beste koadrilakoak, biharamunean joan eta jada ez zeuden paketeak.

17. Bizkar lana edo gaueko lana 3

- **Erref:** IGA-024/010
- **Iraupena:** 0:01:29. **Hasi:** 00:22:59. **Bukatu:** 00:24:28
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

Laburpena:

Pakete garraioan, kontrabandoan, 50 duro jasotzen zituzten; orduan diru anitz zen. Ia denak ibili ziren kontrabandoan.

18. Bizkar lana edo gaueko lana 4

- **Erref:** IGA-024/011
- **Iraupena:** 0:02:47. **Hasi:** 00:24:28. **Bukatu:** 00:27:15
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

Laburpena:

Errodamenduak eramatea zailena zen (pakete txikia, pisu handia); urrezko hariak, berriz, gutxi pisatzen zuen (pakete handia, pisu gutxi) eta bizkarrean errazago eramaten zen paketea. Behin, iratzargailu batzuk galdu zituzten, gainbehera handia zegoela-eta, paketeekin erori eta xehatu zirelako. Pakete guztiak berdin ordaintzen ziren.

19. Bizkar lana edo gaueko lana 5

- **Erref:** IGA-024/013
- **Iraupena:** 0:02:16. **Hasi:** 00:27:38. **Bukatu:** 00:29:54
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

Laburpena:

Pakete bat galtzen bazuen, 2000 pezeta ordaindu behar zituen. Hondarrean pakete bi galdu zituen: egun horretan bera ez zen joan, mina zuelako, eta bere ordeaz semea joan zen. Biharamunean guardia zibilek bi pakete hartzen zituztela ikusi zuten, beraz, hirugarren bat gelditzen zen eta horren bila joan eta topatu ere egin zuten.

20. Bizkar lana edo gaueko lana 6

- **Erref:** IGA-025/001
- **Iraupena:** 0:06:23. **Hasi:** 00:00:00. **Bukatu:** 00:06:23
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

Laburpena:

Paketeak bizkarrean suelto eramaten zituzten. Zailena Bidasoa erreka gurutzatzea zen; presatik pasatzen zuten anitzetan: kanaleko eskailerak igotzeko esku bakarra zuten libre. Beste presan, berriz, ohol estu baten gainetik pasa behar zen eta kontu handiz ibili behar zuten (askotan berak pasatzen zituen pakete guztiak). Bidasoa handitua zetorreanean, soka bati lotutako anfibio bat (plastikozko txalupa) erabiltzen zuten: soka tiraka, beste aldera eramaten zuten txalupa paketeekin. Azienda eta jende gutxi pasatu zuten. Batzuek pertsona hoiei engainiatzen zieten eta muga pasatu aurretik uzten zituzten mendian galdurik. Bere etxean jaten eman zioten bati behin, pasatu aurretik, eta lau egun geroago guardia zibilak etxera joan zitzaizkien.

21. Bizkar lana edo gaueko lana 7

- **Erref:** IGA-025/002
- **Iraupena:** 0:01:34. **Hasi:** 00:06:23. **Bukatu:** 00:07:57
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

Laburpena:

Bortz egunetan lau bidaia egin zituen behin jarraian; hondarrerako leher eginda zegoen. Sei orduko bidaiak izaten ohi ziren. Gero, egunez lan egin behar zuten. 60ko hamarkadko azken urteetan ibili zen batez ere kontrabandoan. Hondarrean

22. Bizkar lana edo gaueko lana 8

- **Erref:** IGA-025/004
- **Iraupena:** 0:03:19. **Hasi:** 00:08:57. **Bukatu:** 00:12:16
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):**Laburpena:**

Berak ez zituen inoiz guardia zibilak erosi. Anekdotak bat kontatzen du. Paketea galtzen zutenek ez zuten pagarik jasotzen eta arriskua zuenak, arduradunak, pagatu behar zuten.

23. Bizkar lana edo gaueko lana 9

- **Erref:** IGA-025/006
- **Iraupena:** 0:01:36. **Hasi:** 00:17:29. **Bukatu:** 00:19:05
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):**Laburpena:**

Oso ilun zela-eta, eskutik eraman zuen behin peoi bat, paketeak pasatzen ari zirela.

24. Eltzetzuak

- **Erref:** IGA-025/007
- **Iraupena:** 0:00:43. **Hasi:** 00:19:05. **Bukatu:** 00:19:48
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):**Laburpena:**

Ez daki zergatik deitzen zieten eltzetzuak guardia zibilei; betidanik erraten zuten

25. Bizkar besta eta inauteak 1

- **Erref:** IGA-025/009
- **Iraupena:** 0:05:18. **Hasi:** 00:20:12. **Bukatu:** 00:25:30
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):**Laburpena:**

Lesakako okinaren etxean pareta bat egiten aritu ziren. Ondoren, bizkar besta eman zien, afarria. Gero etxerako bidean, baserri batean argia zela ikusi zuten. Hurbildu ziren eta Frantziara nondik joaten zen galdetu zuten; etxeokak, urduritu ziren, baina berehala ezagutu zituzten eta "mozkor zopa" eman zieten jateko. Handik atera eta eskera joan ziren, inauteak baitziren. Etxe

bakoitzean egindakoa eta emandakoa azaltzen du. Azkenean, ostatura joan ziren eta akordeoilariari gelditzen zitzaien dirua eman zioten.

26. Inauteak 2

- **Erref:** IGA-025/010
- **Iraupena:** 0:04:28. **Hasi:** 00:25:30. **Bukatu:** 00:29:58
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

Laburpena:

Inauteak bi egun izaten ohi ziren. Gazteak baserrietan ibiltzen ziren aurreneko eskean eta gero herrian. Ondoren, gizasemeri txistorra eta emakumeri galleta eta ardo goxoa ematen zieten plazan. Baziren ostatuan (herriko etxean) zortzi mozorro-jantzi: erdia kolore batez eta bertze erdia beste kolore batez (lehengo koltxoien edo lastairen gisa). Bera behin hanka makilen gainean ibili zen; arrebak galtzerditikan ezagutu zuen. Emakumeak ez ziren ateratzen.

27. Lesakako gazte batzuek egindako gaiztakeria

- **Erref:** IGA-026/002
- **Iraupena:** 0:02:18. **Hasi:** 00:00:15. **Bukatu:** 00:02:33
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

Laburpena:

Lesakarrek komuneko atea ebatsi eta erre kara bota zuten. Berak koadrila horretako kide guztiak, 14, salatu zituen. Atea hartu behar izan zuten eta eskutan eraman lgantzira; meza nagusitik ateratzen zen jendearen aitzinean buelta eman eta bere lekuan paratu behar izan zuten. Horretaz gain, bakoitzak 20 duroko multa ordaindu zuen.

28. Haur zireneko gaiztakeriak. Zigorrak

- **Erref:** IGA-026/004
- **Iraupena:** 0:04:27. **Hasi:** 00:03:17. **Bukatu:** 00:07:44
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

Laburpena:

Eskolatik eskapatzen ziren, astelehen, asteazken eta ortziraletan aritmetika eta gramatika izaten zutelako eta maisuak kriston jipoiak ematen zizkielako. Gaizto samarrak ziren. Beste gaiztakeriak kontatzen ditu. Eskolan maisuak, etxean aitek eta elizan apezak zigortzen zioten: "beti makilen azpian".

29. Eskola

- **Erref:** IGA-026/006
- **Iraupena:** 0:04:15. **Hasi:** 00:10:20. **Bukatu:** 00:14:35
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

Laburpena:

Eskola zaharra non zegoen azaltzen du. Mutikoak beheko pisuan eta neskek goikoan. Errepublikaren pasatutakoa kontatzen du: amari bost duroko multa jarri zioten, gurutzeak kendu zituztelako eta bost emakumek kexatu zirelako. Mahaiak nolakoak ziren azaltzen du (tintontzia zuten). Zigorrei buruz mintzatzen da (eskolan gelditu behar, belarrietatik tiratu etab.)

30. Ez zen dirurik izaten

- **Erref:** IGA-026/007
- **Iraupena:** 0:02:21. **Hasi:** 00:14:35. **Bukatu:** 00:16:56
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):**Laburpena:**

Lehenago ez zen dirurik izaten. Dendan libreta batean apuntatzen zuten ordaindu beharrekoa. Zerria hil eta saldu egin zuten, 440 pezetako zorra kitatzeko.

31. Kofradiak

- **Erref:** IGA-026/009
- **Iraupena:** 0:03:11. **Hasi:** 00:17:20. **Bukatu:** 00:20:31
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):**Laburpena:**

Azienden kofradian, bi enkargatu izaten ziren, baserriz baserri joaten ziren aziendak ikuskatzen eta hiru mailatan kalifikatzen zituzten; gero, hiltzen baziren eta enkanteetan horren arabera ordaintzen baitzen. Jendearen kofradia, hildakoei mezak ateratzeko omen zen.

32. Zeramika fabrika

- **Erref:** IGA-026/010
- **Iraupena:** 0:02:11. **Hasi:** 00:20:31. **Bukatu:** 00:22:42
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):**Laburpena:**

Igantzin zeramika fabrika izan omen zen Bentetan; Belarra izena zuen. Ez zuen martxan ezagutu.

33. Zeta fabrika

- **Erref:** IGA-026/011
- **Iraupena:** 0:01:33. **Hasi:** 00:22:42. **Bukatu:** 00:24:15
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):**Laburpena:**

“Sederia” izan zela entzun du. Sunbillako mugan Sederiko borda dago

34. Saltzaile ibiltariak

- **Erref:** IGA-026/013
- **Iraupena:** 0:01:14. **Hasi:** 00:25:54. **Bukatu:** 00:27:08
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

Laburpena:

“Mostrero” erraten zitzaien saltzera etortzen ziren Etxalarko bati eta frantses bati.

Ahotsak.eus-eko edukiarekin sortutako dokumentu automatikoa.

2026-04-04

CC-by-sa | Ahotsak.eus

Badihardugu Euskara Elkartea

Markeskua Jauregia, 20600 Eibar

943121775 - ahotsak@ahotsak.com